

ЗА ИМАНЯРИТЕ И КОЛЕКЦИОНЕРИТЕ НА СТАРИНИ

Повод за моите бележки ми дават както започналата неотдавна в България кампания за узаконяване събирането (но и присвояването!) на художествени ценности и предмети, свързани с нашето по-близко и по-далечно минало, така и две големи статии по същия въпрос, поместени в брой 9 на този вестник – разговор на представител на редакцията с проф. Н. Овчаров и д-р Н. Михайлов, озаглавен *За и против частните колекции от антики* и „есето“ на А. Полонов *Любители на хубави неща*.

В първата статия се премълчава един от главните аспекти в тази изумителна не само за специалистите по българската история, но и за всеки българин афера – независимо от на пръв поглед сравнително остро поставения въпрос за вредите от иманярите и от прокарването на закон за амнистия на незаконно придобитите музейни ценности от повече или по-малко известни български капиталисти. Защото тя не се отнася *само* за това, че едно малцинство от нашата финансова олигархия си е присвоила материални ценности, които според действащите както по време на присвояването, така и днес, български закони, принадлежат само на нашия народ – макар и само по себе си и това обстоятелство да съставя престъпно действие, което по своята специфичност засяга целия български народ, ограбен по най-безскрупулен начин. Най-важното при това престъпно действие не е и това, че то не е дело на отделни личности, а на сложни системи от многочленни престъпни организации, включващи всички отделни фази на издирването, изкопаването, доставянето, пренасянето и препродажбата на скритите под земята художествени произведения и съкровища, създавани в течение на хилядолетия по нашите земи. Защото, както знаем от историята, богатствата на нашия народ са отнемани не веднъж и не само в днешно време и това вече се счита в реда на нещата, като днес никой не му обръща внимание – също както на описаното в статията на А. Полонов с големи подробности възникване на колекционерството с антични предмети, което със всичките негови локални или глобални прояви за съжаление също отдавана се възприема от българската общественост като нещо обикновено. Подобно на не много отдавна извършеното присвояване резултатите на неговия труд и неговите спестявания.

Тук ние вече се сблъскваме с едно по-страшно углавно престъпление, извършено също срещу целия български народ, но далече надхвърлящо обема на престъпленията, които са свързани с незаконното присвояване на чужда материална собственост, извършени от отделни юридически личности или многочленни престъпни организации. И понеже не на всеки български читател е ясно в какво се състои това престъпление, ще се опитам да изложа малко по-подробно моите възгледи.

За разлика от проф. Н. Овчаров, аз не съм археолог, а историк, и то с полувековна практика. По-голямата част от времето си през този изминат половин век съм посветил на издирване следите от културата на моя народ, пръснати по всички посоки на света, често далеч извън границите на българската държава, дори когато в нейните предели се е намирала цялата днешна Северна Гърция, Македония и Албания, а също и голяма част от Сърбия и днешна Румъния. Прекарал съм безброй дни и часове по музеи, архиви и библиотеки в много чужди страни, където все още могат да се намерят дълбоко скрити от погледа на изследователя документи и свидетелства за историята на нашия народ, избегнали по чудо целенасоченото и последователно тяхно умишлено унищожение от враговете му. Много често съм виждал на несъмнено произхождащи от нашите земи произведения на изкуството и на художествените занаяти, създавани в течение на много хилядолетия, нови етикети, прикачени в музеите и частните сбирки, придаващи им чужда идентичност, заедно с подправени данни за техния произход и тяхното местонахождение. А вместо унищожените или грижливо скритите документи от българската история, в редица граждански, църковни или манастирски архиви се предлагат на специалистите и на неспециалистите различни фалшификати, скриващи

всички следи от участието на нашия народ при създаването на неговата материална и духовна култура, както и от приноса му в съкровищницата на световната култура.

Не познавам нито един народ, чиято история и чиито паметници на материална и духовна култура да са били подлагани и все още да продължават да се подлагат на тъй много манипулации и фалшификации, както нашия народ. Но това засяга също така и всички въпроси, отнасящи се за неговата идентичност – произход, обичаи, религия, език и писменост. И макар археологическите разкопки и изследвания от последните десетилетия да хвърлят обилна светлина по всички тези въпроси, все още на нашата и на световната общественост се предлагат и дори натрапват неоснователни хипотези, създадени преди сто и повече години, които отдавна са опровергани от фактите. Това, че цивилизацията и културата на Евразия възниква за първи път именно в този район, съществена част от който са нашите земи, а носител и създател на тази цивилизация и култура е населението на тези земи, не пречи на голяма част от изследователите – а това са предимно някои български учени – да отричат всякакви връзки на нашия народ с първите обитатели на земите му. Дори когато изследванията със средствата на съвременната биология установяват и доказват тяхната генетична връзка. Или когато съвременната етнография открива следите от бита и обичаите на това най-древно население, запазени в течение на много хилядолетия в нашия фолклор, музика, песни и танци. Или когато изследванията на езикознанието опровергават всички стари теории и хипотези за заменянето на „загубения поради измирането на местното население“ негов език с някакъв мним „праславянски език“, донесен от някакви си „дошли от блатата на Задкарпатието славяни“ – също както и теорията за някаква „свещена безписмовност“ на този народ, който не само е оставил най-древните писмени паметници, открити досега на европейския континент, но според сведенията на античните автори е предал тази своя писменост и на дошлите хилядолетия след създаването на тези паметници негови южни съседи.

Хипотезата за тази мнима „свещена безписмовност“ на най-древното население на нашите земи разви преди три десетилетия един известен български учен – макар и още тогава да имаше достатъчно данни от археологическите разкопки и от историческите извори, които я опровергаваха, като за писмеността на това най-старо население бяха вече излезли в чуждестранната научна преса дори немалък брой публикации, останали явно и до днес непознати на българските археолози. А да се открият остатъци от тази писменост често не е нужно дори да се копае дълбоко в земята и е достатъчно да се разглеждат внимателно скалите край неговите светилища, по които то многократно от най-древни времена е чертаело *писмени знаци*. Но както и редица други не повече основателни хипотези за произхода на нашия народ и неговия език, тази теория също беше наложена на българската наука със силен натиск „отгоре“. Така цяло поколение български археолози и историци, ученици и ученички на този учен, беше възпитавано в духа на тази хипотеза и я възприе напълно безмълвно по конюнктурни съображения – нали срещу ръжен не се рита! А резултатът е, че в изучаването на старите писмености българската наука днес заема едно от последните места в света – където водещи са научните изследвания в страни, нямащи нищо общо с нея, като Финландия, Канада, Нова Зеландия, САЩ и дори Япония. А на страниците на българската ежедневна преса дори срещаме написани с едри букви цитати от думи на известен български археолог, че „трябва да се забрани със закон издирването на тракийската писменост, както в САЩ са забранени проекти за перпетуум мобиле, защото траките просто нямат писменост“.

Същият археолог, изискващ прилагането на административни и полицейски мерки срещу осмелилите се не само да изследват, но и да разчетат такива „несъществуващи“ надписи, обяви откритите от него по време на разкопки в средата на българските земи забележителни художествени произведения за творби на гръцки майстори, от каквито

не е известен на науката нито един повече или по-малко сходен образец. А друг, не по-малко известен наш археолог, замени българското име на местността, в която той разкопава и разкрива уникален паметник на тракийската архитектура, от *Перперек* на *Перперикон*, за да я свърже с някакво мнимо гръцко население, каквото никога не е живееело по тия места.

Но какво общо имат тези примери с темата за иманярството и колекционирането на антични предмети – произведения на изкуството?

В резултат от дейността на престъпни организации, включващи цяла система от иманяри, прекупвачи, контрабандисти и колекционери, от ограбените от българския народ негови художествени и духовни ценности най-напред се отнема тяхната връзка с творците им. Безскрупулните им грабителите първо заличават у тях следите от народа, който ги е създал и от земята, където те са създадени. В търговските къщи, където става препродаването им, те получават в замяна сертификати за анонимност и неизвестен произход – или в най-добър случай на шедьоврите на тракийските златари се закача етикет за произведения на „скитското“ и дори на „гръцкото“ изкуство, независимо от това какво се разбира под тези две понятия. Туй твърде неопределено обозначение за тяхната същност и за техния произход се дава не без помощта на някои български археолози, които още от самото начало са им прикачили такъв етикет, заплашан от чуждите „любители“ по-щедро, отколкото произведенията на някакво „провинциално балканско занаятчийство“. Но дори и такава „стока със съмнителни качества“ намира обикновено пласмент – както мозайките от „Вила рустика“ при Армира, откарани преди няколко години с тирове в южна посока, за да украсяват вилата на съвременен гръцки новобогаташ, по всяка вероятност презиращ от дън душа „безкултурността“ на своите северни съседи и гордеещ се с великата гръцка класическа култура.

За да стане този аспект по-понятен за всекиго, ще го илюстрирам с един пример – пример, който и мене ме потресе дълбоко, макар и в моята дългогодишна практика да съм се сблъсквал с немалко събития и дела от сходен характер. По време на последното ми пребиваване в България мой приятел много настояваше да ме запознае със свой познат, който можел да ми покаже нещо важно и интересно във връзка с научната ми работа. След като уговорихме деня и часа, той доведе при мене този свой познат – няма да споменавам името му, макар че гостът ми даде своята визитна картичка с името и адреса на своя антикварен магазин. Представи ми се с няколко думи като прекупвач и продавач на *антики*, които получава от първа или втора ръка – т.е. непосредствено от иманяри или от техни агенти. В качеството си на колекционер той се интересува обаче от една по-специална област от т.нар. антики: плочки с надписи от неолита, каквито в течение на няколко години можал да събере, при това в значително количество. И за да не бъде голословен, извади от голямата си чанта наистина значителен брой такива предмети – ако се не лъжа, показаните бяха 16 на брой: плочки с различни форми и големина. И те всички съдържаха надписи със странни знаци, повече или по-малко подобни на знаците върху плочката от Градешница и печата от Караново или на скалните надписи от Родопите, Сакар и Странджа. Но срещата му с мене имаше определена цел. Сам той, въпреки че се бил занимавал от доста години с такива предмети, не се счита за специалист. Исква да направи каталог на сбирката си и има нужда от сътрудничеството на специалист, за какъвто минавам и аз.

Изумлението ми от видяното е трудно за описване. Че тук аз няхах пред очите си никакви фалшификати или каквито да било подправки, беше ясно за мене от първия момент. На науката за сега са известни само два такива предмета с надписи – от Караново и Градешница, – както и откритият неотдавна керамичен фрагмент, показан за първи път на изложбата на тракийското изкуство в Бон преди две години. При това и трите са с различни писмени знаци. И изведнъж виждам пред мен цяла купчина такива предмети – а според забележката на собственика ми се показва само част от колекцията,

състояща се от още много такива предмети с надписи, подобни на тях. Но за мене в случая най-изумителното беше неведението и професионалната неграмотност на колекционера, който сам не можеше да си представи каква неизмерима загуба за науката е тази сбирка от толкова разнородни предмети без всякакви данни за мястото, времето и начина на откриването им, които трябва да се съдържат в така наречения паспорт на експонатите. Без такъв паспорт те не струват и колкото техния материал – при всички тях това е обикновена печена глина или камък! А той искаше и се надяваше да получи срещу съответно заплащане моята помощ и моето сътрудничество за каталогизирането им – достойно за такава колекция!

Не зная дали след продължителния ни разговор собственикът на тези предмети можа да разбере какво престъпление не само срещу българската наука, но и срещу цялата история на човешката писменост е този вид разграбване на неоченими и невъзстановими свидетелства за духовната култура на нашия народ от най-дълбоката древност – от епохата, предшестваща зараждането на културите в Междуречието и дори Старото царство в Египет. Помъчих се да му обясня, че да му сътруднича при съставянето на каталог означава да стана съучастник в това ужасно престъпление, в което той вече не е съучастник, а един от главните престъпници, защото не само обсебва срещу минимално заплащане такива безценни предмети, но и по този начин подстрекава тяхното ограбване, а и унищожаването на всички свидетелства за тях. Разделихме се в извънредно натегната атмосфера – без да зная дали той дори и в най-малка степен можа да разбере какво непоправимо зло за нашия народ и за науката е извършил и продължава да върши.

И тук се връщаме отново към въпроса за амнистията.

Смятам, че е ясно за всеки разумен човек, че престъпната дейност, свързана с кражбата и разпродажбата на принадлежащите на нашия български народ старини, не се отнася само до материални ценности, макар и с извънредно висока пазарна стойност, безскрупулно откраднати от него. От нашия народ се отнемат и унищожават също неговите духовни ценности, създавани в течение на много хилядолетия – безброй документи и невъзстановими свидетелства за неговата идентичност и за неговия принос в световната култура. И туй обстоятелство прави всички депутати или други служебни лица, съдействащи за прокарването на оневиняваща престъпниците амнистия, независимо от тяхното лично или служебно положение и независимо от техния парламентарен имунитет, заедно с представителите на правителството и на върховната държавна и съдебна власт, които биха улеснили издаването на съответния закон, в съучастници на тази престъпна дейност и също подсъдни на българските закони.

Д-р Асен Чилингиров, Берлин

Приложение към статията (каре в средата на страницата или мотото)

„...[тракът] Лин беше този, който пръв изобрети ритъма и мелодията. И след като преди това Кадъм беше пренесъл от Финикия така наречените букви, той [Лин] ги нагоди за езика на елините, придаде на всяка от тях звука и оформи писмеността... При Лин, от когото всички се възхищаваха като поет и певец, дойдоха мнозина ученици, най-прочутите от които бяха Херакъл, Тамирид и Орфей.“

Диодор Сицилийски (I в. пр. Хр.), *История*, кн. III, 67, 1-2

Илюстрации:

1. А. Чилингиров (Фотоснимка)
2. Печат от селищната могила при с. Караново, IV хилядолетие пр. Хр.
3. Плочката от Градешница, IV хилядолетие пр. Хр.
4. Керамичен фрагмент с писмени знаци – по каталога на изложбата „Траките. Златното царство на Орфей“, Бон, 23 VII – 28 XI 2004.
5. Скален надпис от Светилището при Белинташ, 30 км източно от Асеновград – заснимане Л. Цонев и чертеж Н. Боев.
6. Скален надпис на връх Вишеград, Сакар планина – чертеж Др. Лалчев.
7. „Несъществуващият“ за българските археолози скален надпис при с. Ситово, около 35 км южно от Пловдив. Надписът е разчетен и публикуван в Интернет от македонския археолог Васил Ильов като паметник на древния македонски език – http://unet.com.mk/ancient-makedonians/sitovo_a.htm